КЛЮЧОВА ТЕМА[1]
Стаття 9
Автономія релігійних організацій

(Останнє оновлення: 31.08.2025)

Вступ

Релігійні громади традиційно та повсюдно існували у вигляді організованих структур. У справах, що стосуються форми організації релігійної громади, статтю 9 Конвенції потрібно тлумачити у світлі статті 11, яка гарантує захист свободи об'єднання від необґрунтованого втручання з боку держави. Право віруючих на свободу релігії передбачає, що громаді буде дозволено існувати мирно, без свавільного втручання з боку держави. Автономне існування релігійних громад є передумовою плюралізму в демократичному суспільстві, а отже лежить в основі захисту, який забезпечує стаття 9. Це безпосередньо стосується не лише форми організації громади як такої, але й ефективного користування правом на свободу релігії з боку всіх її активних членів. Якби організаційне життя громади не було захищене статтею 9 Конвенції, решта аспектів свободи віросповідання стали б вразливими (*«Фернандес Мартінес проти Іспанії» (Fernández Martínez v. Spain)* [ВП], 2014 р., § 127).

Стислий огляд зобов'язань Держави

Згідно з положеннями статті 9, Держава виконує загальну роль нейтрального та безстороннього організатора сповідування різних релігій, вірувань та переконань з метою збереження громадського порядку, релігійної гармонії та терпимості в демократичному суспільстві (*«С.А.С. проти Франції» (S.A.S. v. France)* [ВП], 2014 р., § 127).

Що заборонено Державі згідно з положеннями статті 9:

- зобов'язувати релігійну громаду приймати нових або виключати наявних членів (*«Свято-Михайлівська Парафія проти України» (Svyato-Mykhaylivska Parafiya v. Ukraine)*, 2007 р., §§ 146 і 150);
- визначати законність конкретних релігійних переконань і способів вираження таких переконань або свавільно «перекласифіковувати» віросповідання, до якого належить людина або громада (*«Іззеттін Доган та інші проти Туреччини» (İzzettin Doğan and Others v. Turkey)* [ВП], 2016 р., § 121; *«Стародавня Балтійська Асоціація Ромува проти Литви» (Ancient Baltic religious association "Romuva" v. Lithuania)*, 2021 р., §§ 125, 140 і 145; *«Християнська релігійна організація Свідків Єгови в НКР проти Вірменії» (Christian Religious Organization of Jehovah's Witnesses in the NKR v. Armenia)*, 2022 р., § 76);
- втручатись у внутрішні справи розділеної релігійної громади, примушуючи її до об'єднання під єдиним керівництвом (*«Церква Бессарабської Митрополії та інші*

[1] Підготовлено Секретаріатом Суду. Не покладає зобов'язань на Суд.
Цей переклад опубліковано за домовленістю з Радою Європи, Європейським судом з прав людини та Верховним Судом (Україна) і виконано бюро перекладів «Профпереклад».

проти Молдови» (Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova), 2001 р., § 117).

Що не гарантується положеннями статті 9:

- будь-яке право на інакомислення в межах релігійної організації, як доктринального, так і організаційного характеру (*«Миролюбовс та інші проти Латвії» (Miroļubovs and Others v. Latvia)*, 2009 р., § 80);
- будь-яке право примушувати Державу до втручання в порядок призначення релігійних лідерів або священнослужителів (*«Сотіров та інші проти Болгарії» (Sotirov and Others v. Bulgaria)* (ухв.), 2011 р.);
- захист від виключення з релігійної громади (*«Зібенгаар проти Німеччини» (Siebenhaar v. Germany)*, 2011 р., §§ 42-47, коли Держава запровадила систему судів з трудових спорів, і ці суди здійснили ретельне та всебічне врівноваження інтересів, які стосувалися справи).

Конкуруючі права інших осіб згідно зі статтями Конвенції

Загальні принципи:

- У спорах між релігійною громадою та її працівниками іноді виникає конфлікт між правом громади на автономію, гарантованим статтею 9, і правами працівників, захищеними іншими статтями Конвенції. Самої лише заяви з боку релігійної громади про те, що існує реальна чи потенційна загроза її автономії, недостатньо для виправдання будь-якого втручання в реалізацію конкуруючих прав її працівників, що також захищені Конвенцією (зокрема статтями 8, 9, 10 і 11). Крім того, у світлі обставин окремої справи відповідна релігійна громада також повинна довести, що заявлений ризик є ймовірним та суттєвим, а оскаржуване втручання в реалізацію конкуруючого права не виходить за межі необхідного для усунення цього ризику і не переслідує жодної іншої мети, не пов'язаної з реалізацією автономії релігійної громади. Це втручання також не повинно порушувати суті права, що розглядається. А отже, національні суди мають проводити поглиблене вивчення обставин справи і вживати ретельні врівноважуючі заходи до відповідних конкуруючих інтересів. Утім, Держава користується широкими межами свободи розсуду в таких питаннях (*«Фернандес Мартінес проти Іспанії» (Fernández Martínez v. Spain)* [ВП], 2014 р., §§ 123 і 132).
- Релігійна громада може вимагати певного ступеня лояльності від своїх працівників або представників. Для того щоб визначити, чи поширюється на працівника зобов'язання підвищеної лояльності, національні суди та сам Суд мають враховувати конкретне завдання, доручене цій особі в релігійній організації (*там само*, § 131).

Наприклад, див.:

Стаття 8:

- *«Обст проти Німеччини» (Obst v. Germany)*, 2010 р., і *«Шют проти Німеччини» (Schüth v. Germany)*, 2010 р.: звільнення через подружню зраду;
- *«Фернандес Мартінес проти Іспанії» (Fernández Martínez v. Spain)* [ВП], 2014 р.: відмова від поновлення трудового договору одруженого священника як викладача богослов'я;
- *«Траваш проти Хорватії» (Travaš v. Croatia)*, 2016 р.: звільнення викладача богослов'я внаслідок розлучення та нового шлюбу.

Стаття 10:

- *«Ломбарді Валлаурі проти Італії» (Lombardi Vallauri v. Italy)*, 2009 р.: відмова від продовження терміну перебування на посаді професора в католицькому університеті через нібито неортодоксальні погляди.

Стаття 11:

- *«Профспілка "Пасторул чел Бун" проти Румунії» (Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania)* [ВП], 2013 р.: неможливість створення профспілки священників.

Див. також пункт 1 статті 6:

- *«Карой Надь проти Угорщини» (Károly Nagy v. Hungary)* [ВП], 2017 р.: відсутність доступу до суду для розгляду позову про відшкодування матеріальної шкоди (невжиття заходів урівноваження).

Повторення загальних принципів

- *«Фернандес Мартінес проти Іспанії» (Fernández Martínez v. Spain) «Фернандес Мартінес проти Іспанії» (Fernández Martínez v. Spain)* [ВП], 2014 р., §§ 127-132.

Подальші посилання

Посібники з судової практики:

- Посібник зі статті 8 — Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції
- Посібник зі статті 11 — Свобода зібрань та об'єднання

КЛЮЧОВІ ПОСИЛАННЯ ІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

- *«Церква Бессарабської Митрополії та інші проти Молдови» (Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova)*, № 45701/99, ЄСПЛ 2001-XII (порушення статті 9);
- *«Свято-Михайлівська Парафія проти України» (Svyato-Mykhaylivska Parafiya v. Ukraine)*, № 77703/01, 14 червня 2007 року (порушення статті 9);
- *«Миролюбовс та інші проти Латвії» (Miroļubovs and Others v. Latvia)*, № 798/05, 15 вересня 2009 року (порушення статті 9);
- *«Ломбарді Валлаурі проти Італії» (Lombardi Vallauri v. Italy)*, № 39128/05, 20 жовтня 2009 року (порушення статті 10);
- *«Обст проти Німеччини» (Obst v. Germany)*, № 425/03, 23 вересня 2010 року (відсутнє порушення статті 8);
- *«Шют проти Німеччини» (Schüth v. Germany)*, № 1620/03, ЄСПЛ 2010 р. (порушення статті 8);
- *«Зібенгаар проти Німеччини» (Siebenhaar v. Germany)*, № 18136/02, 3 лютого 2011 року (відсутнє порушення статті 9);
- *«Сотіров та інші проти Болгарії» (Sotirov and Others v. Bulgaria)* (ухв.), № 13999/05, 5 липня 2011 року (неприйнятно — сплив шестимісячний строк);
- *«Профспілка "Păstorul cel Bun" проти Румунії» (Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania)* [ВП], № 2330/09, ЄСПЛ 2013 р. (витяги) (відсутність порушення статті 11);
- *«Фернандес Мартінес проти Іспанії» (Fernández Martínez v. Spain)* [ВП], № 56030/07, ЄСПЛ 2014 р. (витяги) (відсутність порушення статті 8);
- *«S.A.S. проти Франції» (S.A.S. v. France)* [ВП], № 43835/11, ЄСПЛ 2014 р. (витяги) (відсутність порушення статей 8, 9 і 14);
- *«Ізzеттін Доган та інші проти Туреччини» (İzzettin Doğan and Others v. Turkey)* [ВП], № 62649/10, 26 квітня 2016 року (порушення статті 9 та статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 9);
- *«Траваш проти Хорватії» (Travaš v. Croatia)*, № 75581/13, 4 жовтня 2016 року (відсутність порушення статті 8);
- *«Карой Надь проти Угорщини» (Károly Nagy v. Hungary)* [ВП], № 56665/09, 14 вересня 2017 року (неприйнятно — несумісно *ratione materiae* зі статтею 6);
- *«Стародавня Балтійська Асоціація Ромува проти Литви» (Ancient Baltic religious association "Romuva" v. Lithuania)*, № 48329/19, 8 червня 2021 року (порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 9);
- *«Християнська релігійна організація Свідків Єгови в НКР проти Вірменії» (Christian Religious Organization of Jehovah's Witnesses in the NKR v. Armenia)*, № 41817/10, 22 березня 2022 року (порушення статті 9, що тлумачиться у світлі статті 11).